

Trafficking in Persons Report मानवी तस्करी अहवाल

अमेरिकेच्या परराष्ट्र खात्याने प्रसिद्ध केलेल्या ट्रॅफिकिंग इन पर्सन्स रिपोर्ट २०२१ नुसार, कोव्हिड-१९ साथीच्या रोगामुळे मानवी तस्करीच्या असुरक्षिततेत वाढ झाली आहे आणि सध्याच्या वाहतूकविरोधी प्रयत्नांना व्यत्यय आला आहे.

- मानवी तस्करी, ज्याला व्यक्तींची तस्करी असेही म्हटले जाते, आधुनिक काळातील गुलामगिरीचे प्रकार ज्यात श्रम, लैंगिक शोषण किंवा इतरांना आर्थिक फायदा होतो अशा क्रियाकलापांच्या उद्देशाने बळजबरीने किंवा फसवणुकीने व्यक्तींच्या अवैध वाहतुकीचा समावेश होतो.

मुख्य मुद्दे

- अहवालाचे निष्कर्ष:
 - तस्करी नष्ट करण्यासाठी भारताने किमान मानके पूर्ण केली नसली, तरी सरकार महत्त्वपूर्ण प्रयत्न करत होते, जरी हे अपुरे होते, विशेषतः जेव्हा बंधनअसलेल्या कामगारांच्या बाबतीत.
 - दहा लाखांहून अधिक उईघुर, वांशिक कझाक, वांशिक किर्गिझ आणि इतर मुस्लिमांना सतत मोठ्या प्रमाणात मनमानी नजरकैदेत ठेवणे यासह चिनी सरकारने मोठ्या प्रमाणात सक्तीने मजुरी केली.
- वाढत्या तस्करीची कारणे:
 - धोक्यात असलेल्या व्यक्तींची वाढती संख्या, प्रतिस्पर्धी संकटांचे भांडवल करण्याची तस्करांची क्षमता आणि साथीच्या रोगांच्या प्रतिसादाच्या प्रयत्नांकडे संसाधने वळवण्याच्या सहमतीमुळे मानवी तस्करी ची भरभराट आणि उत्क्रांत होण्यासाठी एक आदर्श वातावरण निर्माण झाले आहे.
- देशांचे वर्गीकरण:
 - हे वर्गीकरण देशाच्या तस्करीच्या समस्येच्या परिमाणावर आधारित नाही तर मानवी तस्करी च्या निर्मूलनासाठी किमान मानकांची पूर्तता करण्याच्या प्रयत्नांवर आधारित आहे.
 - देशांना त्रिस्तरीय प्रणालीवर नियुक्त केले आहे:
 - टियर १ देश हे असे देश आहेत ज्यांच्या सरकारांनी तस्करी पीडित संरक्षण कायद्याचे (टीव्हीपीए - मानवी तस्करीवरील अमेरिकेचा

कायदा) किमान मानकांचे पूर्णपणे पालन केले आहे.

- अमेरिका, यूके, ऑस्ट्रेलिया, बहरीन आणि दक्षिण कोरिया हे पहिल्या श्रेणीतील काही देश आहेत.
- टियर २ देश हे असे देश आहेत ज्यांच्या सरकारांनी टीव्हीपीएच्या किमान मानकांचे पूर्णपणे पालन केले नाही परंतु त्या मानकांचे पालन करण्यासाठी स्वतः ला महत्त्वपूर्ण प्रयत्न करीत आहेत.
- टियर २ वॉचलिस्ट देश असे आहेत जेथे तस्करीच्या गंभीर प्रकारातील बळींची पूर्ण संख्या लक्षणीय आहे किंवा लक्षणीयरीत्या वाढत आहे.
- भारताला टियर २ प्रकारात स्थान देण्यात आले आहे.
- टियर ३ देश ज्यांची सरकारे किमान मानकांचे पूर्णपणे पालन करत नाहीत आणि तसे करण्यासाठी महत्त्वपूर्ण प्रयत्न करीत नाहीत.
- अफगाणिस्तान, बर्मा, चीन, क्युबा, इरिट्रिया, उत्तर कोरिया, इराण, रशिया, दक्षिण सुदान, सीरिया आणि तुर्कमेनिस्तान या स्तराखाली आहेत.
- येमेनसारखी काही "विशेष प्रकरणे" देखील आहेत, जिथे नागरी संघर्ष आणि मानवतावादी संकटामुळे माहिती मिळवणे कठीण होते.

■ भारतातील संबंधित कायदे:

the_thinking_tree3
THRIVING FOR SUSTAINABLE FUTURE

○ भारतीय राज्यघटनेचे कलम २३ आणि २४.

- कलम २३ मध्ये मानवी तस्करी आणि बेगार (पैसे न देता जबरदस्तीने मजुरी करण्यास) मनाई करण्यात आली आहे.
- कलम २४ मध्ये कारखाने आणि खाणींसारख्या धोकादायक नोकऱ्यांमध्ये १४ वर्षांखालील मुलांना रोजगार देण्यास मनाई करण्यात आली आहे.

○ भारतीय दंड संहिता (आयपीसी) विभाग:

- आयपीसीच्या कलम ३७० आणि ३७० ए मध्ये शारीरिक शोषण किंवा कोणत्याही प्रकारचे लैंगिक शोषण, गुलामगिरी, दास्यत्व किंवा अवयव जबरदस्तीने काढून टाकण्यासह कोणत्याही प्रकारच्या

शोषणासाठी मुलांची तस्करी करण्यासह मानवी तस्करीच्या धोक्याचा सामना करण्यासाठी व्यापक उपाययोजना करण्याची तरतूद आहे.

- वेश्या व्यवसायाच्या उद्देशाने मुलींची विक्री आणि खरेदी शी संबंधित कलम ३७२ आणि ३७३.

○ इतर कायदे:

- अनैतिक वाहतूक (प्रतिबंध) कायदा, १९५६ (आयटीपीए) हा व्यावसायिक लैंगिक शोषणासाठी तस्करी रोखण्याचा प्रमुख कायदा आहे.
- महिला आणि मुलांच्या तस्करीशी संबंधित इतर विशिष्ट कायदे आहेत - बालविवाह प्रतिबंध कायदा, २००६, बॉन्ड लेबर सिस्टम (निर्मूलन) कायदा, १९७६, बालकामगार (प्रतिबंध आणि नियमन) कायदा, १९८६, मानवी अवयव प्रत्यारोपण कायदा, १९९४,
- लैंगिक गुन्ह्यांपासून मुलांचे संरक्षण (पोक्सो) कायदा, २०१२ हा मुलांचे लैंगिक शोषण आणि शोषणापासून संरक्षण करण्यासाठी एक विशेष कायदा आहे.

- राज्य सरकारांनीही या समस्येला सामोरे जाण्यासाठी विशिष्ट कायदे केले आहेत (उदा. पंजाब मानवी तस्करी प्रतिबंधक कायदा, २०१२).

भारताने उचललेली इतर पावले

- विविध निर्णय ांचा संवाद साधण्यासाठी केंद्रबिंदू म्हणून काम करण्यासाठी आणि मानवी तस्करीच्या गुन्ह्याचा सामना करण्यासाठी राज्य सरकारांनी केलेल्या कारवाईचा पाठपुरावा करण्यासाठी २००६ मध्ये गृह मंत्रालयात (एमएचए) तस्करीविरोधी नोडल सेलची स्थापना करण्यात आली होती.
- मानवी तस्करी विरोधी युनिट (एएचटीयू) : 'तस्करी च्या विरोधात भारतात कायदा अंमलबजावणीप्रतिसाद बळकट करणे' (२०१०) अंतर्गत गृह मंत्रालयाने देशातील अनेक जिल्ह्यांसाठी एएचटीयू च्या स्थापनेसाठी निधी जारी केला आहे.
- मानवी तस्करी विरोधी युनिटची (एएचटीयू) प्राथमिक भूमिका कायद्याची अंमलबजावणी आणि पीडितांच्या काळजी आणि पुनर्वसनासाठी इतर संबंधित एजन्सींशी संपर्क साधणे आहे.
- संयुक्त राष्ट्र ांचे अधिवेशन : भारताने (२०११ मध्ये) संयुक्त राष्ट्रांच्या आंतरराष्ट्रीय संघटित गुन्हेगारीवरील कराराला (यूएनसीटीओसी) मान्यता दिली आहे, ज्यात इतरांसह व्यक्तींमध्ये,

विशेषतः महिला आणि मुलांची तस्करी रोखण्यासाठी, दडपण्यासाठी आणि शिक्षा करण्यासाठी प्रोटोकॉल आहे.

- **सार्क कन्व्हेन्शन** : वेश्याव्यवसायासाठी महिला आणि मुलांची तस्करी रोखणे आणि त्यांना आळा घालण्यासाठी सार्क कन्व्हेन्शनला भारताने मान्यता दिली आहे.
- **द्विपक्षीय यंत्रणा** : भारत आणि बांगलादेश यांच्यात महिला आणि मुलांची मानवी तस्करी प्रतिबंध, बचाव, पुनर्प्राप्ती, प्रत्यावर्तन आणि तस्करीच्या बळीचे पुन्हा एकत्रीकरण करण्यासाठी जून 2015 मध्ये सामंजस्य करार ावर स्वाक्षऱ्या करण्यात आली.
- **न्यायालयीन कोलोक्विम** : हे उच्च न्यायालय स्तरावर आयोजित केले जातात.
 - मानवी तस्करीशी संबंधित विविध मुद्द्यांबद्दल न्यायालयीन अधिकाऱ्यांना संवेदनशील करणे आणि न्यायालयीन प्रक्रिया जलद गतीने सुनिश्चित करणे हे उद्दीष्ट आहे.
- **क्षमता निर्माण** : पोलिस अधिकाऱ्यांसाठी आणि प्रादेशिक स्तरावरील सरकारी वकिलांसाठी 'मानवी तस्करीचा सामना' या विषयावर प्रशिक्षकांच्या (टीओटी) विविध प्रशिक्षण कार्यशाळा ंचे आयोजन देशभरात सरकारद्वारे करण्यात आले आहे.

उपायात्मक मार्ग:

- तांत्रिक मदत वाढविणे आणि सहकार्य बळकट करणे, पीडितांचे संरक्षण करण्यासाठी सर्व देशांना पाठिंबा देणे आणि गुन्हेगारांना न्याय मिळवून देणे आवश्यक आहे.
- मानवी तस्करीच्या धोक्याचा सामना करण्यासाठी स्वयंसेवी संस्थांसह पोलिसांची क्षमता निर्माण करणे आवश्यक आहे.
- प्रशासनात किंवा पोलिस किंवा स्वयंसेवी संस्थांसारख्या एजन्सींमध्ये किंवा वेगवेगळ्या देशांमध्येही योग्य डेटा शेअरिंग सुनिश्चित करण्याची गरज आहे.
 - न्यायमूर्ती वर्मा समितीने, २०१२ मध्ये बेपत्ता मुलांच्या जनगणनेची शिफारस केली होती.
- सरकारने काही प्रतिबंधात्मक पावले उचलण्याची गरज आहे, जसे की
 - मुलांना त्यांच्या शालेय अभ्यासक्रमात समाविष्ट करून तस्करीच्या गुन्द्याबद्दल शिक्षित करणे.
 - लोकांना समाज म्हणून जागरूक करणे म्हणजे एखाद्या व्यक्तीला काही संशयास्पद क्रियाकलाप आल्यास, एस/त्याने संबंधित अधिकाऱ्यांना याची माहिती द्यावी.